

Forskning i valet 2010

vetenskap & allmänhet

ISSN: 1653-6843

ISBN: 978-91-85585-57-1 (tryckt)

urn:nbn:se:vetenskapochallmanhet-2010-5 (pdf)

Utgivare: Vetenskap & Allmänhet, VA, i november 2010

Box 5073, 102 42 Stockholm

Telefon: 08-791 29 00

Fax: 08-611 56 23

E-post: info@v-a.se

Webbplats: www.v-a.se

Författare: Ki Andersson & Karin Hermansson

Illustration: Lotta Tomasson

Produktion: Pelle Isaksson

Forskning i valet 2010

Hösten 2010 var det val till Sveriges riksdag. Men betyder forskningsfrågor något när kunskapssamhällets medborgare går till valurnorna?

Strax efter valet 2010 frågade vi väljarna hur viktiga frågor om forskning och innovation var när de röstade. Svaren visar att de var viktiga för endast tre av tio. För sex av tio var dessa frågor inte viktiga, och andelen var lika hög bland de högutbildade. 26 procent av dem med enbart grundskoleutbildning svarade ”vet ej”.

Att väljarna inte värderar forskningsfrågorna högt i valet kan ha många olika orsaker. Hur politiker förhåller sig till kunskap, forskning och vetenskap påverkar, inte bara genom att deras faktiska beslut påverkar vår vardag utan också genom hur de talar om dessa frågor. Områden som får stort utrymme i det offentliga samtalet uppfattas lätt som viktigare än de som sällan nämns, och frågor som diskuteras i termer av problem får en annan status än de som diskuteras i mer positivt laddade ordalag.

Hur politiska partier kommunicerar kring forskning och vetenskap blir extra tydligt i en valrörelse. I vår granskning av partiernas och de politiska blockens valmanifest framkommer att de två regeringsalternativen sällan lyfter fram forskning och vetenskap. När det sker är det främst i samband med klimat- och miljöfrågor.

Det kan tolkas som att forskning och forskningens roll i samhällsutvecklingen inte är någon valvinnare, och att partierna därför inte prioriterar sådana frågor. En annan tolkning är att det är svårt att konstruera och förmedla tydliga politiska förslag som rör forskning och vetenskap, annat än just i klimat- och miljösammanhang. Oavsett orsak är resultatet att vetenskapens roll i viktiga samhällsfrågor inte lyftes fram i valrörelsen.

Del I. Forskning ingen viktig fråga för väljarna

Vetenskap & Allmänhet frågade strax efter valet 2010 väljarna hur viktiga frågor om forskning och innovation var när de röstade. Svaren visar att frågor om forskning och innovation var viktiga för endast tre av tio när de valde vilket parti de skulle rösta på. För sex av tio var dessa frågor inte viktiga, och andelen var lika hög bland de högutbildade. Hela 26 procent av dem med enbart grundskoleutbildning svarade ”vet ej”.

Bryr sig väljarna om forskningsfrågor när de ska bestämma sig för vilket parti de ska rösta på? I de undersökningar av ”väljarnas viktigaste frågor” som presenterades i media under valrörelsen hamnade arbetslösheten/jobben i topp. I Synovates septembarmätning, kom sjukvården och skolan närmast (DN 6 september 2010). Forskning och innovation kom inte med på listan.

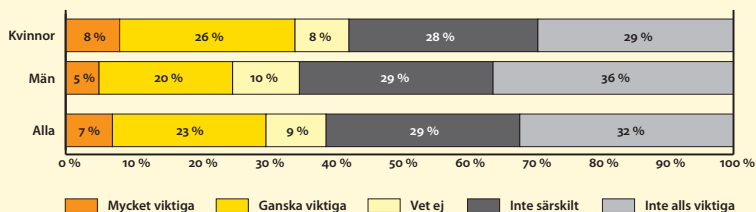
I Novus valdagsundersökning delades första platsen mellan sysselsättning/jobb och skola/utbildning, tätt följt av Sveriges ekonomi. Forskning och innovation fanns inte med som alternativ.

Opinionsintitutens undersökningar om viktiga valfrågor görs antingen genom att de svarande får välja de frågor de tycker är viktiga från en rad alternativ (Novus), eller att de svarande själva får nämna vilken/vilka frågor de tycker är viktigast (Synovate)¹.

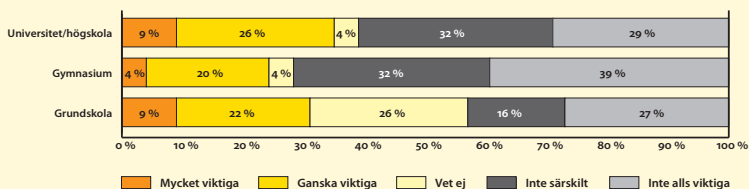
VA ställde en fråga specifikt om hur viktiga ”frågor om forskning och innovation” var när de svarande valde parti – utan några andra alternativ att jämföra med. Resultatet syns i figur 1 nedan. Tre av tio svarade att sådana frågor var viktiga, medan sex av tio angav att de inte var viktiga och en av tio svarade ”vet ej”, se figur 1.

¹ I Synovates undersökning ställs frågan ”Vilka samhällsfrågor är viktigast för dig som väljer parti?”, och de svarande får själva ange vad de anser viktigast. Novus ställde i sin valdagsmätning frågan ”Vilka av följande politiska frågor har haft störst betydelse för dig när du valde parti i riksdagsvalet?”, följt av ett antal alternativ.

Figur 1: Hur viktiga var frågor om forskning och innovation för dig när du valde vilket parti du skulle rösta på i riksdagsvalet? Andel av alla svarande.

Figur 2: Hur viktiga var frågor om forskning och innovation för dig när du valde vilket parti du skulle rösta på i riksdagsvalet? Fördelning efter utbildningsnivå.

En något större andel kvinnor än män tyckte att forsknings- och innovationsfrågor var viktiga. Högutbildade svarade i högre utsträckning än andra att de här frågorna är viktiga men samtidigt ansåg så många som sex av tio högutbildade att frågorna inte var så viktiga. Av dem med enbart grundskoleutbildning svarade hela en av fyra ”vet ej”, se figur 2.

I den Eurobarometer om vetenskap och teknik som presenterades i juni 2010 angav hela nio av tio svenskar att de är mycket eller ganska intresserade av nya vetenskapliga upptäckter och teknisk utveckling. Fyra av tio sade sig vara mycket intresserade. Intresset finns där alltså, men när det kommer till riksdagsval är det andra frågor som dominerar.

Vad är det som avgör om en fråga upplevs som viktig? Att den berör, är det självklara svaret. Högutbildade har enligt VAS undersökningar högt förtroende för forskare. De som själva studerat vid universitet/högskola har

kommit närmare forskning och forskare än de flesta andra, vilket i någon mening gör dem mer ”berörda” av forskning².

Ändå bedömer sex av tio högutbildade forskning och innovation som oviktiga frågor i riksdagsvalet. Det vore intressant att veta mer om skälen till detta. Vilken bild förmedlar universiteten av forskningen och dess roll i samhällsutvecklingen?

Att en av fyra lågutbildade svarar ”vet ej” på en fråga om hur viktig de bedömer en fråga är oroande. Varför så många inte ens tar ställning kan förstås ha olika orsaker; att man inte bryr sig, att man inte tycker att man vet tillräckligt om forskning och innovation eller att man kanske inte alls röstade. Oavsett vilka skälen är, stämmer resultatet till eftertanke.

Hur väljarna värderar olika frågor i ett val har många olika orsaker. Livssituation och social bakgrund är viktiga faktorer, men politikernas retorik inför valet påverkar också. I nästa del tittar vi närmare på partiernas valmanifest, eftersom de innehåller de frågor som partierna själva särskilt vill framhålla i valrörelsen.

Om undersökningen

Undersökningen gjordes genom 1 000 telefonintervjuer med ett riksrepresentativt urval av den svenska allmänheten, 16 år och äldre. Intervjuerna genomfördes av Novus den 28 september – 4 oktober 2010.

² Ett mer utförligt resonemang om detta finns i *Kunskap i en klass för sig?*, VA-rapport 2010:2.

Del II. Forskning i partiernas valmanifest

Hur politiska partier kommunicerar kring forskning och vetenskap blir extra tydligt i en valrörelse. Därför har VA tittat närmare på partiernas och de politiska blockens valmanifest 2010, med speciellt sökljus på hur ord som forskning, vetenskap och kunskap användes.

Bakgrund

Kunskap är en förutsättning för att behålla konkurrenskraften i en globaliserad värld. Men med ökad global rörlighet har konkurrensen om kunskap också ökat. Tillgång till framstående forskning och förmåga att även i framtiden ha ett såväl institutionellt som kulturellt klimat som attraherar forskare och studenter i Sverige är en grundförutsättning, liksom att forskningspolitiken utformas utifrån ett globalt perspektiv (Benner & Sörlin, 2008). I detta sammanhang är det viktigt att ha starka forskningsaktörer men också att begrepp som kunskap, forskning och vetenskap har en bred och allmän förankring.

Fyra av fem européer är intresserade eller mycket intresserade av nyheter inom vetenskap och teknik. Motsvarande siffra för Sverige är 90 procent, alltså över EU-snittet, enligt Eurobarometern (2010) som omfattar 30 000 personer i de 27 EU-länderna plus Island, Norge, Schweiz, Kroatien och Turkiet. Enligt samma studie känner 65 procent (4 procent över EU-snittet) av svenskarna sig väl eller mycket välinformerade om nyheter inom vetenskap och teknik. Sverige står sig med andra ord väl i jämförelse med andra länder i Europa.

Samtidigt visar VAs studier att förtroendet för forskning och forskare befinner sig i en nedåtgående trend (t.ex. VA-rapport 2010:1 och 2010:6). Denna nedgång i tillit är motsägelsefull med tanke på svenskars relativt stora intresse för forskningsfrågor och det omtalade kunskapssamhället.

En grupp som har stort inflytande på allmänhetens attityder och beteenden är politiker. Hur politikerna, allmänhetens företrädare, kommunicerar

kring forskning och vetenskap har vi därför velat undersöka. Denna kommunikation blir förstås extra tydlig i en valrörelse. Under några hektiska månader ska de politiska partierna övertyga väljarna om förträffligheten i just deras förslag och budskapen skräddarsys för olika kanaler. Även om sociala medier gjorde sitt intåg i den senaste valrörelsen är tv fortfarande partiernas främsta kanal för att nå ut till väljarna.

Ett traditionellt sätt att informera väljare om ett partis förslag är att lista dem tillsammans med partiets visioner i ett valmanifest. Till skillnad från andra kommunikationskanaler i en valrörelse, till exempel valmöten, debatter, annonser och affischer, utgör manifesten en möjlighet för partierna att på ett brett och samlat sätt presentera sina förslag och signalera vilka politikområden de anser vara viktigast. Valmanifesten sammanfattar partiets politik inom alla (för dem relevanta) områden utan att de filtreras genom media, som ofta inriktar sig på en fråga eller ett politikområde i taget. De ger med andra ord en god fingervisning om hur partierna tänker sig sin målgrupp, sina väljare, och vilka frågor som antas vara viktiga för dem.

För att se hur forskning och vetenskap förs fram partierna i förhållande till andra frågor har vi valt att studera just valmanifesten. Här följer en sammanställning av hur ord som kunskap, forskning och vetenskap används i manifesten.

Metod

VA har granskat de numera åtta riksdagspartiernas valmanifest med speciellt sökljus på hur ord som forskning, vetenskap och kunskap används. Moderaterna gick till val med ett för de borgerliga partierna gemensamt valprogram kallat Jobbmanifestet. Socialdemokraterna gick till val på ett för de rödgröna partierna gemensamt manifest kallat Regeringsplattform 2011–2014. De båda största partierna valde alltså att koncentrera sig på respektive blocks valmanifest och skrev inga egna. Det gjorde däremot samtliga små partier.

Alliansens Jobbmanifest, de Rödgrönas Regeringsplattform 2011–2014, samt riksdagspartiernas egna valmanifest genomsöktes efter ord som på olika sätt är kopplade till hur forskning bedrivs och används i samhället. Vi sammanställde dessutom de sammanhang då orden forskning och vetenskap nämns.

Som en jämförelse räknades hur många gånger orden skola och utbildning – centrala och högt prioriterade frågor under valrörelsen – användes.

Vårt att notera är att manifesten varierar mycket i längd och omfång, från Alliansens 48 sidor långa Jobbmanifest till Kristdemokraternas sju-sidiga manifest. I tabell 1 redovisas valmanifestens längd, samt antalet ord (inklusive register, rubriker mm). Figur 3 redovisas hur många gånger forskning/forskare nämns i förhållande till antalet ord i valmanifestet.

Vi har valt att främst fokusera på antalet gånger de utvalda orden nämns, oavsett längd på manifestet, samt i vilket sammanhang orden används. Hur många gånger ett ord förekommer en, flera eller ingen gång ger en fingervisning om antalet konkreta förslag som presenteras samt hur partierna ser på förhållandet mellan ordet och den presumtiva väljaren och ordets kommunikativa potential och laddning.

Resultat

Det är stor skillnad på hur de olika blocken använder ord och begrepp som forskning och vetenskap. I den gemensamma Regeringsplattformen (22 sidor) som presenterades av de Rödgröna partierna nämns forskning totalt tre gånger, se figur 3, och vetenskap en gång. De rödgröna vill att Sverige blir världsledande på grön omställning och miljöteknik genom investeringar i kollektivtrafik, järnvägar, bostäder och energieffektivisering, men dessa satsningar kopplas inte ihop med behov av kunskap och forskning.

I Alliansens gemensamma Jobbmanifest (48 sidor) nämns forskning/forskare 22 gånger, figur 3, och vetenskap två gånger. Alliansen utlovar fortsatta satsningar på forskning och innovation och ökad självständighet för universitet och högskolor. I Alliansens manifest eftersträvas ett "bildningsideal som uppmuntrar människor att upptäcka ny kunskap och uppnå nya insikter som berikar den enskilde lika väl som samhället i stort."

Vid en jämförelse mellan de enskilda partiernas manifest är det främst *Folkpartiet* som utmärker sig. I det 32 sidor långa valmanifestet nämns forskning/forskare 20 gånger och vetenskap två gånger. FP värnar specifikt om universitetens självständighet, vill öka forskningsanslagen och återuppta diskussionen om avdragsrätt för donationer till forskning. I manifestet formulerar FP också en vision om Sverige som ledande forskningsnation: "Sverige skall vara ett land som inte bara delar ut, utan också vinner nobelpris".

Tabell 1: Sammanställning över antalet gånger forskningsrelaterade ord förekommer i respektive partis valmanifest: Vänsterpartiet (V), Miljöpartiet (MP), Centern (C), Folkpartiet (FP), Kristdemokraterna (KD), Sverigedemokraterna (SD), Rödgrönas regeringsplattform (Rödgröna), Alliansens jobbmanifest (Alliansen).

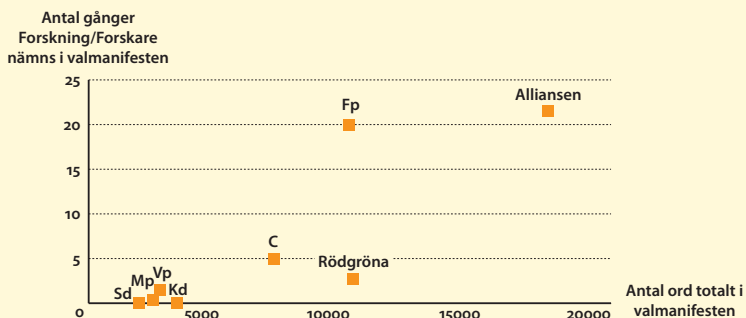
	Rödgröna	Vp	Mp	C	Fp	Kd	Sd	Alliansen
Forskning/Forskare	3	2	1	5	20	0	0	22
Vetenskap	1	0	0	0	2	0	0	2
Teknik	5	0	2	10	1	1	0	9
Innovation	3	0	1	9	1	1	0	16
Kunskap	10	1	2	2	23	4	1	36
Samverkan	0	0	1	1	2	1	0	4
Bildning	0	0	0	0	1	0	0	1
Skola	35	7	9	24	52	11	1	44
Utbildning	22	8	10	13	13	0	0	53
Högskola	5	1	2	5	11	0	0	2
Universitet	1	1	2	0	0	0	1	1
Antal sidor	22	16	16	14	32	7	8	48
Antal ord	10113	2743	2463	7107	9973	3378	1930	17577

Kristdemokraterna nämner varken forskning eller vetenskap, men vill öka stödet till klimatinvesteringar och tekniköverföring till utvecklingsländer.

Centern nämner forskning och forskare fem gånger i sitt manifest men använder inte ordet vetenskap. Partiet menar att "Sverige måste bli bättre på att dra nytta av nya rön och omsätta dem i nya tjänster och produkter". Även C vill "...initiera långsiktigt strategiskt arbete med utvecklingsländer för överföring av grön teknik, investeringar, anpassningsåtgärder...".

Miljöpartiets sympatisörer är enligt VAS studier (se t.ex. VA-rapport 2010:2) tillsammans med folkpartiväljarna de mest högutbildade, men de två partiernas valmanifest skiljer sig markant åt. MP "vill modernisera Sverige. Vi behöver satsningar på utbildning, forskning, företagande och entreprenörskap." Men detta är den enda gång ordet forskning förekommer och vetenskap nämns inte alls.

Figur 3: Antalet gånger forskning/forskare nämns i valmanifesten vs. antalet ord i valmanifesten. Valmanifesten varierar mycket i antal ord och i antal sidor (se tabell 1).

I *Vänsterpartiets* valplattform används ordet forskning två gånger. Dels i ett resonemang om Sverige som ett bra land att bo i: ”... Vi har ett starkt näringsliv som producerar allt effektivare. Forskningen är i världsklass på många områden. Utbildningsnivån är hög. I genomsnitt blir vi friskare och lever allt längre. Men det är inte självklart att det alltid kommer att vara så.” och dels i ett förslag om ”klimatlyft för jobb och hållbar utveckling ... som involverar hela samhället: från statliga myndigheter till privata företag, byggnadsarbetare och miljöforskare.”

I *Sverigedemokraternas* valmanifest nämns varken forskning, vetenskap, teknik eller innovation. Ordet kunskap förekommer en gång, då i samband med skola.

Moderaterna och *Socialdemokraterna* har inga egna partimanifest, utan presenterar sina partiers politik genom respektive blocks gemensamma manifest: Jobbmanifestet respektive Regeringsplattformen.

Sammanfattningsvis görs kopplingar till forskning och vetenskap framför allt i två sammanhang: klimat-/miljöfrågor eller ”grön omställning” och överföring av grön teknik inom biståndspolitiken.

Inom andra områden, som vård, omsorg eller brottsbekämpning, tycks det svårare att beskriva vetenskapens roll. Forskning utgör ett viktigt underlag också inom dessa områden men hur och på vilket sätt framgår inte av partiernas manifest.

Ordet ”kunskap” återkommer ofta, men då främst i samband med skolpolitik och ofta i sammansättningar som ”kunskapsresultat” och ”kunskapsmål”. Däremot nämns kunskap sällan som viktigt för andra politikområden.

Att bildning är en viktig del av kunskapssamhället har på senare tid lyfts fram på flera håll, bland annat av de medverkande i boken *Känsla för kunskap* (2010). Forskares kommunikation och samverkan med omvärlden är ett sätt att stimulera bildning. Folkpartiet är det enda partiet som använder sig av begrepp som bildning och bildningsideal sitt manifest.

Behovet av samverkan mellan högskola och samhälle nämns endast i ett partimanifest, Miljöpartiets, och då handlar det om samverkan mellan forskning, företag och offentlig sektor. Samverkan med samhället i övrigt tas inte upp av något parti. Ordet samverkan förekommer visserligen ett antal gånger i flera manifest men då i andra sammanhang, som samverkan inom EU för säkerhet i en globaliserad värld; samverkan mellan skola, föräldrar, polis, kommun och socialtjänst; samverkan mellan psykiatri, geriatriken, äldreomsorgen och dess roll för äldres psykiska hälsa samt samverkan inom biståndsområdet.

Diskussion och kommentarer

Politikernas ambition är tydlig: Sverige skall i framtiden vara en ”ledande kunskapsnation”. Kunskapssamhället karakteriseras av en bred bas i form av skola och utbildning och en spetsig topp bestående av framstående forskning. Men kunskapssamhället vilar även på medborgarnas förståelse och intresse för vetenskap och forskning. Att få unga väljer att specialisera sig inom naturvetenskap och teknik och att ungas bild av naturvetenskapliga och tekniska utbildningar och yrken inte är i samklang med deras värderingar är ett allvarligt hot mot kunskapssamhällets utveckling, något som bland annat Teknikdelegationen lyft fram i sitt betänkande *Vändpunkt Sverige* (SOU 2010:28). Trots det signalerar de som aspirerar på att styra Sverige inte öppet och tydligt hur de ser på vetenskapens roll i samhället. Att partierna, med undantag av Folkpartiet, så sällan använder orden forskning och vetenskap i sina

valmanifest kan tolkas på flera sätt. Inför valrörelsen kan en (medveten eller omedveten) bedömning ha gjorts att ett aktivt ställningstagande i frågor som rör forskning och forskningens roll i samhällsutvecklingen inte prioriteras av väljarkåren. Det kan också ha upplevts vara svårt att konstruera och förmedla konkreta politiska förslag som innefattar forskning och vetenskap i andra sammanhang än klimat och miljö. Oavsett orsak är resultatet att vetenskapens roll i viktiga samhällsfrågor inte lyftes fram i valrörelsen.

I ett upprop inför presidentvalet i USA 2008 krävde 38 000 forskare tillsammans med de stora vetenskapliga sällskapen, universiteten och företrädare för såväl politik som näringsliv att presidentkandidaterna Obama och McCain skulle ta ställning till 14 frågor som ansågs centrala för vetenskapens roll i framtiden. För frågor och svar se: *Science Debate* (<http://www.science-debate.org/www/index.php?id=42>). Genom de svar och de konkreta förslag som presidentkandidaterna gav, tydliggjordes deras syn på vetenskapens roll i USA. *Science Debate* är ett intressant exempel på hur intressegrupper som agerar gemensamt kan föra upp forskning och vetenskap på den politiska agendan – något att ha i åtanke inför valrörelsen 2014?!

Slutsats

Vår sammanställning visar att det i ordet vetenskap ligger en betydelse och en värdering som det är svårt att formulera slagkraftig politik kring. Forskning och vetenskap ses å ena sidan som en viktig komponent för utvecklingen av kunskapssamhället. Å andra sidan har partierna svårt att formulera vilken roll forskningen och vetenskapen ska ha i samhället. Detta ”glapp” är problematiskt och behöver diskuteras.

Källor

M. Benner & S. Sörlin, eds., 2008. *Forska lagom och vara världsbäst*, SNS Förlag, 296p.

Eurobarometern 2010 – Special Eurobarometer Ref.340, *Science and Technology*, 163p. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_special_en.htm

Science debate – www.sciencedebate.org

SOU 2010:28, *Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IT*. Teknikdelegationen

VA-rapport 2010:1, *Vetenskapen i Samhället*

VA-rapport 2010:2, *Kunskap i en klass för sig*

VA-rapport 2010:3, *Känsla för kunskap*

VA-rapport 2010:6, *VA-barometern 2010/2011*

De granskade valmanifesten finns att hämta på VAs hemsida: www.v-a.se

vetenskap & allmänhet

Vetenskap & Allmänhet, VA, är en ideell förening som vill främja dialog och öppenhet mellan forskare och allmänhet – särskilt unga. Vi vill åstadkomma samtal i nya former om frågor kring forskning som engagerar människor. Grundtanken är att låta dialogen utgå från folks frågor, intressen och oro, snarare än från vad forskarna själva vill föra fram.

Föreningen grundades i januari 2002 och arbetar inom tre fält:

- Bygger upp kunskap om gränsytan mellan allmänhet och vetenskap genom opinionsundersökningar och studier. VA undersöker vad allmänheten, ungdomar och särskilda grupper (t.ex. lärare, journalister och politiker) anser om forskning och hur forskare ser på dialog med allmänheten.
- Arrangerar samtal mellan forskare och allmänhet. Vi både katalyserar och provar i egen regi nya och oväntade former, arenor och teman.
- Förmedlar erfarenheter av samtalsmetoder och sprider kunskaper från studierna.

VA har ett 70-tal medlemsorganisationer som t.ex. myndigheter, högskolor, företag, folkbildningsorganisationer och forskningsfinansiärer. Dessutom finns individuella medlemmar. Verksamheten finansieras av medlemsavgifter, fondmedel för olika projekt och ett bidrag från Utbildningsdepartementet.